

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-162.2025.01>

УДК: 811.161.2(07)

Гальона Н. П., Калита О. М., Сулима О. П.

РОЛЬ МОВНОЇ НОРМИ У ФОРМУВАННІ МОВНОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОВЦІВ

Стаття присвячена ролі мовної норми у формуванні мовнокомунікативної компетентності мовців. Мова – важливий компонент національно-культурної самоідентифікації особистості, тому на сьогодні актуальною дидактичною проблемою є розширення сфери її функціонування й удосконалення мовнокомунікативної компетентності громадян.

Мета пропонованого дослідження – проаналізувати роль мовної норми у формуванні мовнокомунікативної компетентності мовців в умовах повномасштабного вторгнення росії та в ситуації вимушеного білінгвізму.

Наведено й узагальнено визначення мовної норми, класифіковано види мовних норм, акцентовано на стилістичній нормі, розмежовано поняття активного і пасивного знання рідної мови та місце мовної норми в цьому когнітивному процесі. Також описано рівні мовнокомунікативної компетентності мовців, значення кодифікації цих рівнів у стандартах державної мови, над якими працює Національна комісія зі стандартів державної мови. Проаналізовано шляхи, методи й прийоми формування українськомовної комунікативної компетентності зросійщених українців у ситуації війни росії проти України, виділено роль мотиваційного фактора й вплив українськомовного середовища на підвищення рівня мовнокомунікативної компетентності мовців. Описано умови переходу від пасивного знання мови та мовних норм до активного їх уживання.

Доведено, що знання мовної норми є важливим, але не єдиним фактором набуття мовцем мовнокомунікативної компетентності. В умовах актуальної мовної ситуації в Україні (вимушеного білінгвізму, російської збройної агресії) не менш вагомим є мотиваційний фактор, зокрема усвідомлений вибір мови спілкування. Важливим чинником для формування мовнокомунікативної компетентності є також забезпечення функціонування української мови як державної та кодифікування рівнів знання мови у Стандарті, що відповідає мовній політиці європейських держав та сприяє подальшій інтеграції України у світову спільноту.

Ключові слова: мовна норма, мовний стандарт, стилістична норма, мовнокомунікативна компетентність, комунікативна лінгвістика, міжмовна інтерференція, білінгвізм.

Мовна норма має тривалу традицію вивчення як в зарубіжному, так і в

українському мовознавстві. Про необхідність унормування й кодифікації української мови писали Михайло Драгоманов у «Антракті з історії українофільства» та Іван Огієнко на сторінках заснованого ним часопису «Рідна мова». У подальшому над унормуванням української мови працювали М. Сулима, О. Курило, О. Синявський, М. Жовтобрюх, С. Єрмоленко, І. Фаріон, Л. Струганець та інші мовознавці. Унормованість і кодифікація мови в усіх її стилістичних виявах є важливими передумовами функціонування національної мови як державної.

На сьогодні в українському мовознавстві це поняття описане достатньо повно й багатоаспектно; як вважає Л. Струганець: «Дослідження поняття мовної норми в українському мовознавстві з 1960-х років дає змогу чітко окреслити лінгвальну і соціально-історичну сутність норми, виявити її диференційні ознаки» [9, с. 36]. Проте відкритим залишається питання ролі мовної норми у формуванні мовнокомунікативної компетентності мовців. Адже, як зазначає Л. Мацько: «На жаль, з радянських часів і досі повсюдно зберігається така ситуація, коли мовне навчання не виробляє в учнівської і студентської молоді умінь, не закріплює навичок і відповідно не переходить у вільне володіння мовою, а отже, залишається низькою культура мовлення» [5, с. 111]. Отже, питання про те, чому мовне навчання (української чи іноземної мов) не переходить у вільне володіння мовою вимагає подальших досліджень.

Мета статті – проаналізувати роль мовної норми у формуванні мовнокомунікативної компетентності мовців в умовах повномасштабного вторгнення росії та в ситуації вимушеного білінгвізму. Під час дослідження було застосовано такі методи: описовий, порівняльний, індукції і дедукції.

Насамперед окреслимо дефініцію мовної норми, спираючись на визначення М. Пилинського і С. Єрмоленко. М. Пилинський вважає, що «Норма літературної мови – це реальний, історично зумовлений і порівняно стабільний мовний факт, що відповідає системі й нормі мови і становить єдину можливість або найкращий для даного конкретного випадку варіант, відібраний суспільством на певному етапі його розвитку із співвідносних фактів загальнонародної (національної) мови в процесі спілкування» [8, с. 94]. С. Єрмоленко є автором статті про мовну норму в «Українській мові: Енциклопедії», вона формулює таку дефініцію цього поняття: «Норма мовна – сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови й сприймаються її носіями як зразок сусп. спілкування у певний період розвитку мови і суспільства» [4]. Обидва визначення вказують на історичний характер, стабільність, відповідність системі мови і суспільний характер мовної норми.

Типологія мовних норм часто співвідноситься з рівнями мовної системи: розрізняють орфоепічні (дотримання правил вимови голосних і приголосних звуків та їх поєднань, норми наголошування), орфографічні (правила написання слів та їхніх частин), лексичні (регулюють вибір слова відповідно до змісту і мети висловлення), граматичні (правильне творення і вживання слів та їхніх форм, правильна побудова словосполучень та речень), пунктуаційні

(правила вживання розділових знаків) та стилістичні (норми вживання мовних засобів, властивих для певних функційних стилів).

Мовна норма має динамічний характер, проте темпи змін на різних мовних рівнях різняться: так, на синтаксичному й граматичному рівнях норма достатньо стійка, натомість найпомітніші зміни відбуваються на рівні лексики й стилістики. Це пояснюється тим, що лексика й стилістика більшою мірою пов'язані з екстралінгвальними факторами, постійно реагують на зміни у суспільному, культурному, політичному житті. На меншу категоричність й однозначність стилістичних норм вказує і С. Єрмоленко, на її думку, вони «здебільшого залежать від можливих емоційних та експресивних відтінків вираження думки» [4].

Мовна норма також диференціюється залежно від форми існування національної мови. С. Єрмоленко виокремлює: а) норми української національної мови як мови окремого слов'янського етносу; б) норми діалектів (кожен територіальний і соціальний діалект має свою норму); в) норми літературної мови як найбільш розвиненої, вищої форми національної мови [4]. Норми літературної мови є найбільш стійкими, вони кодифіковані в правописі, граматиці, словниках і довідниках. Проте сучасні мовознавці звертають увагу на те, що «діалектні особливості культури і мови повинні сприйматися як часточки національної мови, прикраси її варіантів, а не окремішні альтернативи, що ведуть до зневаги загальнонаціонального чи до роз'єднання нації» [5, с. 90]. Регіональні й соціальні різновиди національної мови є джерелом розвитку її літературного варіанта.

Знання мовних норм є важливим складником мовнокомунікативної компетентності особистості, адже володіння ними, вміння обирати доцільні мовно-виражальні засоби залежно від обставин спілкування забезпечують ефективність мовнокомунікативної діяльності й успішну інтеграцію людини в національно-культурну спільноту. Відповідно, соціальна природа мовної норми проявляється в тому, що вона відображає комунікативні й пізнавальні потреби мовців і є вагомим фактором консолідації нації.

Термін «компетенція» (від лат. *competere* – бути здібним до чогось) увів у науковий обіг В. фон Гумбольдт, пізніше його використовував у своїх працях Н. Хомський і тлумачив *competence* (знання мови) на противагу *performance* (активному використанню знань мови). У сучасній дидактиці поняття пасивного й активного знання мови зазвичай застосовують у викладанні іноземних мов, часто кваліфікуючи їх як етапи засвоєння нової мови, які керуються різними когнітивними процесами: під час пасивного засвоєння мови залучається мимовільна робота пам'яті, а при активному використанні – швидке згадування. Пасивне знання мови тлумачиться як здатність розуміти мову до певної межі, але не передбачає можливість її використання у мовленні чи на письмі. Тобто особа здатна читати або слухати тексти певною мовою і правильно інтерпретувати зміст (читати новини, дивитися фільми, розуміти тексти пісень), але не може самостійно будувати речення та спілкуватися цією мовою. Пасивне знання мови може спостерігатися як на початкових етапах її

вивчення, так і, як, наприклад, у ситуації українського білінгвізму, бути показником того, що мовою не послуговуються в щоденному спілкуванні. Активне знання передбачає, що мовець розмовляє, пише і думає мовою, яку вивчає.

Хоча варто зауважити, що єдиного визначення поняття «мовна компетентність» немає, тому після В. Гумбольдта і навіть Н. Хомського дослідники пропонують дефініції, що спираються на різні аспекти цього явища. Найповнішою в українській лінгводидактиці є дефініція терміну А. Богуш, яка визначає комунікативну компетенцію як «комплексне застосування мовцем мовних і немовних засобів для спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування» [2, с. 6]. Слід розуміти, що комунікативні невдачі в мовленні пов'язані з багатьма чинниками, але ключовими є саме нерозуміння культурного простору та незнання мовних стандартів. Тому мовнокомунікативна компетентність – це не просто вміння мовця правильно застосувати мовні й немовні одиниці, це передусім дотримання мовних стандартів і соціокультурних норм, що повною мірою забезпечить результативність спілкування.

Для об'єктивного вимірювання й формалізованого опису ступеня сформованості мовнокомунікативної компетентності було розроблено системи рівневої диференціації, найвідомішою серед яких є Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти (Common European Framework of Reference for Languages, CEFR), що стали основою для створення відповідних національних стандартів, зокрема й стандарту української мови як державної.

В українському законодавстві й освітньо-методичних документах система рівнів мовної компетентності адаптована та нормативно закріплена. Згідно із Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 2019 року, для визначення рівня володіння державною мовою запроваджено стандартизоване тестування, результати якого покласифіковані відповідно до рівнів A1–C2, згідно з рекомендаціями CEFR [3]. Ці рівні конкретизовано і в державному Стандарті української мови як іноземної (наказ МОН України від 01.11.2021 № 1166), що деталізує вимоги до кожного рівня у сфері сприймання, створення, інтеракції та медіації [7]. Типологія рівнів володіння мовою, закріплена в офіційних стандартах, структурована за шкалою знань та комунікативних умінь: початковий (A 1) – просте, коротке тематично обмежене спілкування; базовий (A 2) – вибіркове спілкування в повсякденних ситуаціях; рубіжний (B 1) – розгорнуте спілкування, зокрема, і в непередбачуваних ситуаціях; середній (B 2) – ефективне спілкування в українськомовному, зокрема й професійному середовищі; високий (C 1) – компетентне спілкування; вільне володіння (C 2) – незалежне спілкування з невимушеним і творчим використанням усіх мовленнєвих умінь.

У контексті державної мовної політики кодифікація рівнів мовнокомунікативної компетентності є передусім інструментом реалізації конституційних гарантій функціонування української мови як державної та

важливим чинником мовної безпеки, що є особливо важливим в умовах російської агресії та тривалого переважання російської мови, зокрема у сфері медіа. Кодифікація рівнів комунікативної компетентності виконує низку важливих функцій: забезпечує уніфіковані критерії оцінювання рівня володіння державною мовою, слугує основою для розроблення навчальних програм, підручників та сертифікаційних іспитів, а також сприяє забезпеченню мовної рівності та соціальної інтеграції.

Відповідність Стандарту Загальноєвропейським рекомендаціям із мовної освіти забезпечує прозорість і порівнюваність результатів як у межах держави, так і в міжнародному просторі, що є важливим кроком до подальшої інтеграції у світову спільноту. А ще типологія рівнів дозволяє формувати послідовні освітні траєкторії та здійснювати об'єктивне оцінювання мовної компетентності громадян України.

Формування мовнокомунікативної компетентності передбачає взаємодію пізнавальних, соціокультурних і психологічних чинників. Відповідно до Стандарту, високий рівень володіння мовою – це незалежне спілкування, що неможливе без урахування специфіки соціуму. Якщо для інших європейських країн володіння рідною мовою є природним, то в ситуації вимушеного білінгвізму в Україні внаслідок інтерференції мов, які належать до однієї мовної групи (української і російської), виникає суржик, який «зникає із засвоєнням норм літературної мови та усвідомленням мовцями своєї мовної поведінки» [5, с. 28]. Також значна частина громадян після навчання в українських школах і навіть університетах у побуті продовжує послуговуватися російською мовою, при цьому знаючи норми української мови, але з різних причин не використовуючи їх у комунікації. Варто наголосити, що вибір мови в ситуації вимушеного білінгвізму є соціально значущим, бо свідчить про соціальну позицію мовця, його культурні, ідеологічні настанови, його місце в соціальній диференціації суспільства. Повномасштабне російське вторгнення активізувало процеси громадських, політичних і культурних трансформацій в українському суспільстві. Українська поступово починає домінувати в тих регіонах і сферах (неформальне спілкування, професійна діяльність, віртуальний простір), які тривалий час русифікувалися.

Так, за результатами опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва (результати опубліковані 21 січня 2025 року), українську мову рідною назвали 78 % опитаних (у 2017 р. таких було 68 %, у 2015 р. – 60 %, у 2006 р. – 52 %). Спілкуються поза межами дому (наприклад, на роботі, навчанні) лише або переважно українською 72 % опитаних (у 2023 р. таких було 65 %, у 2015 р. – 46 %). 75,5 % респондентів, відповідаючи на запитання, якою мовою більш престижно розмовляти серед їхніх друзів і колег по роботі чи навчанню, назвали українську мову, 6 % – російську, 16 % відповіли – «байдуже якою». У 2015 р. ці показники становили відповідно 43 %, 21,5 % і 29 % [11].

Визначальним індивідуально-особистісним стимулом мовленнєвої діяльності є мотивація до підвищення рівня володіння українською мовою,

адже саме вона відіграє ключову роль у засвоєнні й активному використанні мови. В аспекті вивчення мови, зокрема й іноземної, дослідники виділяють різні типи мотивації: внутрішню та зовнішню; асимілятивну та інтегративну; професійну, пізнавально-освітню, інтелектуально-розвивальну, емоційно-ціннісну, престижності, комунікаційну та матеріально-практичну [10]. Для українців, що назвали рідною мовою українську, мотивацією є прагнення стати повноцінним членом україномовної спільноти, ідентифікувати себе з культурою українського народу, тобто інтегруватися в суспільство, частиною якого вони є. Хоча варто зауважити, що дотримання Закону про функціонування української мови як державної також спонукає до переходу на українську, оскільки пов'язане з потребами професійної реалізації або освіти. Зауважимо, що поєднання інтегративної та професійної мотивацій є найефективнішим стимулом до вивчення мови.

Водночас надзвичайно важливим чинником мовного розвитку є природне мовне середовище. Наявність живого українськомовного комунікативного простору створює умови для постійної мовної практики, формує мовні навички в реальних ситуаціях спілкування та сприяє формуванню мовної інтуїції. Саме такий простір формує в того, хто навчається, внутрішню зацікавленість, ціннісне ставлення до мови, відчуття мовної належності та соціальну необхідність спілкуватися українською мовою. Взаємодія мовця з автентичним мовним середовищем є необхідною умовою для досягнення високого рівня комунікативної компетентності, оскільки вона активізує не лише мовні знання, а й здатність до спонтанного мовлення, міжособистісної адаптації, варіативного використання мовних ресурсів.

Російська збройна агресія призвела до масштабного переміщення населення зі сходу України в центральні та західні регіони, значна частина внутрішніх переселенців – російськомовні. Успішна адаптація цих громадян до нових умов життя, інтеграція їх у місцеві громади значною мірою пов'язана зі стимулюванням переходу на українську та надання їм у цьому всебічної підтримки. І саме тоді почали з'являтися різні мовні курси та розмовні клуби, в яких охочі можуть отримати підтримку й вивчати українську мову. Звичайно, кількість українськомовних на таких курсах не створює суцільне українськомовне середовище, однак дозволяє повністю зануритися в пізнавально-освітній процес українською. Як показує досвід «Єдиних» [6], учасники курсів часто заохочують російськомовних людей зі свого оточення до спілкування українською, що вказує передусім на внутрішню та інтеграційну мотивацію.

Прикладом підтримки в переході на українську мову та удосконалення української мовнокомунікативної компетентності є методика, розроблена для розмовних клубів Київської області під назвою «Теревені».

В основу методики покладено п'ять лінгводидактичних принципів: 1) комунікативний, який передбачає, що учасники розмовних клубів володіють більшістю мовних норм, мають пасивне знання української мови, але потребують інтенсивної комунікативної залученості для переходу до активного

знання, тобто ефективного використання української мови в повсякденному й професійному спілкуванні; при цьому знання граматичних, лексичних, орфоепічних та інших норм коригується під час виконання комунікативних завдань; 2) культурологічний, який спрямований на пізнання культурних традицій та звичаїв українців через обговорення тем, визначальних для української культури та ідентичності; 3) принцип проактивності учасників, що має на увазі домінування комунікативної активності учасників розмовних клубів, їх роботу в малих групах; натомість модератор/викладач має лише спрямовувати хід дискусії, виконуючи роль фасилітатора; 4) принцип моделей, котрий базується на опрацюванні актуальних для конкретної групи учасників правил граматики, орфоепії, стилістики тощо; 5) принцип єдності 4 компонентів мовнокомунікативної компетентності: говоріння, слухання, читання й письма [1]. Важливим є саме те, що завдання не передбачають вивчення правил, а зорієнтовані на формування комунікативних умінь: у процесі опрацювання теми учасники клубу можуть дискутувати, обираючи відповідний стиль мовлення, а також відповідну мовну стратегію. Тематика занять охоплює широке коло напрямів: від українських звичаїв і традицій до сучасної мовної політики, що дозволяє сформувати комунікативні вміння та поглибити знання з різних сфер. Такий підхід дозволяє формувати спрямованість на оволодіння мовою на найвищому рівні, за Стандартом, – незалежного спілкування.

Для навчання пропонується використовувати різні методи та прийоми: вправи, тести, дискусії, роботу в малих групах, перегляд відеоматеріалів, проведення зустрічей і майстер-класів. Наскрізною є комунікативна складова уроків: заохочення учасників до активного спілкування, обміну думками, комунікативної співпраці. Запропонована комунікативно-культурологічна концепція навчання ґрунтується на ідеї взаємопов'язаного вивчення мови й культури, що передбачає формування культурних цінностей, почуття прекрасного, навичок толерантної поведінки у різних життєвих ситуаціях, знайомство з кращими творами українського мистецтва. Крім того, такий підхід сприяє інтеграції учасників клубу в український соціокультурний простір. Історичний складник, наявний в методичних рекомендаціях, забезпечує формування знань про історичні події та персоналії. Важливим і тим, що вирізняє цей розмовний клуб від інших, є матеріали про мовне законодавство в Україні, що унаочнює вплив російської мови на українську за радянського союзу і є додатковим стимулом для остаточного переходу на українську мову [1].

Організатори мовних клубів та курсів констатують скорочення кількості учасників, пояснюючи це тим, що більшість російськомовних громадян уже перейшла на українську й не потребує підтримки, а також тим, що наразі є досить велика кількість схожих пропозицій. Однак це може бути пов'язано також і з відсутністю мотивації. Вочевидь на цьому етапі додатково стимулювати громадян має держава, реалізуючи завдання Закону про функціонування української мови як державної. Зокрема, в медіа має бути спрямованість на формування громадянської позиції реципієнтів, апелювання

до мови як елемента ідентичності, способу бути повноцінним членом українського суспільства, сприяння вивченню мовної різноманітності України: діалектів, літературної мови (наприклад, через кінофільми, музику, літературу) тощо. Крім інтегративної та професійної, має бути стимулювання ще внутрішньої мотивації шляхом утвердження української мови в усіх сферах життя та підвищення її престижності (чому, наприклад, кінофільми мовою оригіналу, що пропонували на законодавчому рівні, не сприяє). Саме внутрішня мотивація є тим найважливішим чинником, що спонукає навіть дорослих людей почати вивчати українську мову. Важливим на сучасному етапі є також підтримання подібних мовних клубів та курсів з боку держави, зокрема рекламою їх у медіа, забезпеченням приміщеннями з необхідними технічними засобами, що дозволило б ще більше відрізнити методи навчання та зацікавити більшу кількість учасників, тощо.

Висновки. Для мовнокомунікативної компетентності не достатньо самого лише знання мовних норм. Щоб забезпечити ефективне спілкування між людьми, необхідне розуміння «правильної» мовленнєвої поведінки людини в суспільстві, а в ситуації тривалого репресивного тиску на українську мову, що призвів до зросійщення значної частини українців, важливим також є мотиваційний фактор, тобто усвідомлений вибір мови спілкування. Важливим чинником для формування мовнокомунікативної компетентності є також забезпечення функціонування української мови як державної та кодифікування рівнів знання мови у Стандарті, що відповідає мовній політиці європейських держав та сприяє подальшій інтеграції України у світову спільноту.

Використана література:

1. Багмут І., Калита О., Сулима О. Теревені: методичні рекомендації з вивчення української мови для осіб з тимчасово окупованих територій. Київ, 2024. 120 с.
2. Богуш А. М. Теоретичні й методологічні засади формування мовленнєвої компетенції дошкільника. *Педагогіка і психологія*. 2000. № 1. С. 5-10.
3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 № 2704-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
4. Єрмоленко С. Я. Мовна норма. *Українська мова: Енциклопедія*. URL : <http://litopys.org.ua/ukrmova/um55.htm>
5. Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2009. 607 с.
6. Мовний курс «Єдині». URL : <https://yedyini.org/>
7. Наказ МОН України «Про затвердження державного стандарту з української мови як іноземної» від 01.11.2021 № 1166. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-z-ukrayinskoyi-movi-yak-inozemnoyi>
8. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль. Київ : Наукова думка, 1976. 286 с.
9. Струганець Л. Мовна норма: статне і змінне. *Культура слова*. Київ : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2011. № 74. С. 34-43.
10. Томашевська А. Ю. Розвиток мотивації до вивчення іноземної мови у студента-медика як джерело професійного удосконалення. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 45. URL : <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/45/44.pdf>
11. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва : Україна єдина: національна незалежність, ідентичність, мова та державні атрибути – всеукраїнське опитування. URL : <https://dif.org.ua/article/ukraina-edina-natsionalna-nalezhnist-identichnist-mova-ta-derzhavni-atributi-vseukrainske-opituvannya>

References:

1. Bahmut I., Kalyta O., Sulyma O. (2024). Tereveni : metodychni rekomendatsii z vyvchennia ukrainskoi movy dlia osib z tymchasovo okupovanykh terytorii [Tereveni: Methodological Recommendations for Studying the Ukrainian Language for Persons from Temporarily Occupied Territories]. Kyiv. 120 s. [in Ukrainian].
2. Bohush A. M. (2000). Teoretychni i metodolohichni zasady formuvannia movlennievoi kompetentsii doshkilnyka [Theoretical and Methodological Foundations for the Development of Preschoolers' Speech Competence]. *Pedahohika i psykholohiia*. № 1. S. 5-10 [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi» [Law of Ukraine «On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language»]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> [in Ukrainian].
4. Yermolenko S. Ya. Movna norma [Language Norm]. *Ukrainska mova : Entsyklopediia*. URL : <http://litopys.org.ua/ukrmova/um55.htm> [in Ukrainian].
5. Matsko L. I. (2009). Ukrainska mova v osvith'omu prostori [The Ukrainian Language in the Educational Space]. Kyiv : Vydavnytstvo NPU imeni M. P. Drahomanova. 607 s. [in Ukrainian].
6. Movnyi kurs «Yedyni» [Language Course «Yedyni»]. URL : <https://yedyni.org/> [in Ukrainian].
7. Nakaz MON Ukrainy «Pro zatverdzhennia derzhavnoho standartu z ukrainskoi movy yak inozemnoi» vid 01.11.2021 № 1166 [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine «On Approval of the State Standard for Ukrainian as a Foreign Language», dated 01.11.2021, № 1166]. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-z-ukrayinskoyi-movi-yak-inozemnoyi> [in Ukrainian].
8. Pylynskyi M. M. (1976). Movna norma i styl [Language Norm and Style]. Kyiv : Naukova dumka. 286 s. [in Ukrainian].
9. Struhanets' L. (2011). Movna norma : stale i zminne [Language Norm : The Stable and the Changing]. *Kultura slova*. Kyiv : Vydavnychi Dim Dmytra Buraho. № 74. S. 34-43 [in Ukrainian].
10. Tomashevska A. Yu. (2022). Rozvytok motyvatsii do vyvchennia inozemnoi movy u studenta-medyka yak dzherelo profesiinoho udoskonalennia [The Development of Motivation to Learn a Foreign Language in Medical Students as a Source of Professional Improvement]. *Innovatsiina pedahohika*. Vyp. 45. URL : <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/45/44.pdf>. [in Ukrainian].
11. Fond «Demokratychni initsiatyvy» imeni Ilka Kucherieva : Ukraina yedyna: natsionalna nezalezhnist', identychnist', mova ta derzhavni atributy – vseukrainske opytuvannia [Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation: United Ukraine – National Independence, Identity, Language, and State Symbols: Nationwide Survey]. URL : <https://dif.org.ua/article/ukraina-edina-natsionalna-nalezhnist-identychnist-mova-ta-derzhavni-atributi-vseukrainske-opytuvannya> [in Ukrainian].

N. GALONA, O. KALYTA, O. SULYMA. The role of language norms in the formation of communicative competence of speakers.

The article is devoted to the role of the language norm in the formation of the language-communicative competence of speakers. Language is an important component of the national-cultural self-identification of an individual, therefore, today the topical didactic problem is to expand the scope of its functioning and improve the language-communicative competence of citizens.

The purpose of the proposed study is to analyze the role of the language norm in the formation of the language-communicative competence of speakers in the conditions of a full-scale Russian invasion and in a situation of forced bilingualism.

The definition of the language norm is given and generalized, the types of language norms are classified, the emphasis is on the stylistic norm, the concepts of active and passive knowledge of the native language and the place of the language norm in this cognitive process are delimited. The levels of language-communicative competence of speakers are also described, the significance of codifying these levels in the standards of the state language, which the National Commission on State Language Standards is working on. The ways, methods and techniques of forming the Ukrainian-language communicative competence of Russified Ukrainians in the situation of the Russian war against Ukraine are analyzed, the role of the motivational factor and the influence of the Ukrainian-language environment on increasing the level of linguistic and communicative competence of speakers are

highlighted. The conditions of the transition from passive knowledge of the language and linguistic norms to their active use are described.

It is proved that knowledge of the linguistic norm is an important, but not the only factor in the acquisition of linguistic and communicative competence by a speaker. In the conditions of the current linguistic situation in Ukraine (forced bilingualism, Russian armed aggression), the motivational factor is no less important, in particular, the conscious choice of the language of communication. An important factor for the formation of linguistic and communicative competence is also ensuring the functioning of the Ukrainian language as a state language and codifying the levels of language knowledge in the Standard, which corresponds to the language policy of European states and contributes to the further integration of Ukraine into the world community.

Keywords: language norm, language standard, stylistic norm, linguistic and communicative competence, communicative linguistics, interlingual interference, bilingualism.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-162.2025.02>

УДК 378.147:004.92

Немченко Ю. В., Шевченко В. В., Кучменко О. М.

ВИБІР ГРАФІЧНИХ ПРОГРАМНИХ СИСТЕМ ДЛЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЗА ПРОГРАМОЮ ІНЖЕНЕРНОЇ ТА КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ

Графічна підготовка в умовах високотехнологічного середовища відіграє важливу роль у професійній діяльності фахівців різного профілю та спрямованості, особливо у сферах пов'язаних з необхідністю взаємодії з візуальними об'єктами, технічними системами, кресленнями та схемами різноманітного виробничого обладнання. В статті показано важливість реалізації якісної графічної підготовки майбутнього фахівця професійної освіти. В ході дослідження проаналізовано широкий спектр програмного забезпечення та визначені пріоритети застосування в умовах університету. Особливу увагу зосереджено на програмному забезпеченні, яке дозволяє на безоплатній основі використовувати в процесі навчання. Наведена інформація дозволить обґрунтовано здійснити вибір графічних систем для навчання в університетах з урахуванням технічних, технологічних та фінансових аспектів. Запропоновано для вирішення різноманітних завдань двовимірний графічний аналіз та побудови використовувати програми комплексу AutoCAD. Показано, що впровадження в освітній процес забезпечить надійний фундамент для подальшого розвитку студентів у сфері графічного аналізу.

Ключові слова: графічна підготовка, комп'ютерна графіка, інженерна графіка, вільне програмне забезпечення, 2D-графіка, критерії відбору, Autodesk.

У сучасному технологічно насиченому світі неможливо обійтися без умінь читати та аналізувати графічну інформацію. Сфера професійного навчання також потребує навичок працювати з такими графічними документами як принципи, логічні та конструктивні схеми, ескізи, робочі та складальні креслення. В процесі навчання часто використовуються тривимірні зображення, що дозволяє учасникам освітнього процесу значно швидше і безпомилково зрозуміти будову взаємне розташування елементів конструкції механізму, машини чи пристрою. Ескізи, схеми, креслення та тривимірні